

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Яцковина В. В.

Важливим складником державного механізму будь-якої держави є органи державної влади, що реалізують державну політику у правоохоронній сфері. У цій статті досліджено досвід поліції зарубіжних країн та визначено можливості його використання в Україні. Наголошено на потребі дослідження успішного зарубіжного досвіду в діяльності поліції з метою визначення можливості його використання в країні та вироблення шляхів якісного вдосконалення поліції в Україні. Зазначається, що на тепер основними цілями програм, за якими українські правоохоронні органи співпрацюють з європейськими структурами, є посилення спроможності України забезпечувати імплементацію європейських міжнародних договорів у галузі запобігання злочинності та міжнародної безпеки. Відповідно, правоохоронні органи уповноважені державою на виконання основних завдань, серед яких: охорона та захист конституційного ладу, забезпечення реалізації прав, свобод і законних інтересів громадян, протидія правопорушенням, а також забезпечення законності та правопорядку. Від ефективної реалізації окреслених вище завдань залежать рівень безпеки суспільства та показник дотримання таких основоположних принципів, як: верховенство права та дотримання прав і свобод громадян. Забезпечення реалізації останніх є одним із чинників формування України як демократичної, правової та соціальної держави, а також ефективного функціонування інституцій громадянського суспільства. Встановлено, що нині в демократичних державах поліція констатується як одна з ланок виконавчої влади, яка покликана забезпечити реалізацію законів, що належать до сфери її діяльності, і рішення завдань правосуддя. Що стосується іноземного досвіду організації, управління і функціонування підрозділів кримінальної поліції, то необхідно підкреслити: цей досвід має для нас велике значення, бо аналіз його дозволяє побічно підтвердити (або спростувати) правильність вибраних нами форм і методів організації і управління діяльністю оперативних апаратів правоохоронних органів, їх стратегії і тактики у реалізації завдань із забезпечення правопорядку. Не можна разом з тим забувати: на тепер є істотною відмінністю в матеріально-технічному забезпеченні поліції України і зарубіжних поліцій.

Ключові слова: поліція, кримінальна поліція, закон, держава, влада, законодавство.

Yatskovina V. V. Basic principles of activity criminal police in Ukraine: foreign experience

An important component of the state mechanism of any state are state authorities that implement state policy in the law enforcement sphere. This article examines the experience of the police of foreign countries and determines the possibilities of its use in Ukraine. Emphasis is placed on the need to study successful foreign experience in police activities in order to determine the possibility of its use in Ukraine and to develop ways to improve the quality of the police in Ukraine. It is noted that currently the main goals of the programs under which Ukrainian law enforcement agencies cooperate with European structures are to strengthen Ukraine's ability to ensure the implementation of European international treaties in the field of crime prevention and international security. Accordingly, law enforcement agencies are authorized by the state to perform the main tasks, including: safeguarding and protecting the constitutional system, ensuring the realization of the rights, freedoms and legitimate interests of citizens, combating crimes, as well as ensuring legality and law and order. The level of society's security and the indicator of compliance with such fundamental principles as: the rule of law and the observance of the rights and freedoms of citizens depend on the effective implementation of the tasks outlined above. Ensuring the implementation of the latter is one of the factors in the formation of Ukraine as a democratic, legal and social state, as well as the effective functioning of civil society institutions. It has been established that today in democratic states, the police is recognized as one of the branches of the executive power, which is called to ensure the implementation of laws related to the sphere of its activity, and the solution of the problems of justice. With regard to foreign experience in the organization, management and functioning of criminal police units, it is necessary to emphasize that this experience is important for us, because its analysis allows us to indirectly confirm (or refute) the correctness of the forms and methods of organization and management of the operational apparatuses of law enforcement agencies chosen by us, their strategies and tactics in the implementation

---

---

of law enforcement tasks. At the same time, we must not forget: currently there are significant differences in the material and technical support of the police of Ukraine and foreign police.

Key words: *police, criminal police, law, state, power, legislation.*

Ґрунтовні та невідворотні демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, визначають курс нашої держави на євроінтеграцію і вимагають перебудови і значного підвищення на цій основі рівня ефективності та якості діяльності правоохоронних органів, зокрема органів поліції. Чинна Конституція України визначає Українську державу як соціальну та правову. Отже, держава, з одного боку, покликана здійснювати активну соціальну роль, позитивно впливаючи на ті соціальні процеси, що відбуваються у суспільстві, та використовувати для цього відповідні методи впливу на нього; а з іншого – держава повинна здійснювати свою діяльність у межах, що унеможливають зловживання з боку органів держави як стосовно окремої вільної у своїй поведінці й автономно діючої особистості, так і громадянського суспільства загалом [1, с. 220].

Загальновідомо, що одним з основоположних завдань держави та легітимною підставою монополії державної влади є встановлення охоронюваного права та стабільного порядку. Загроза безпеці нормального суспільного співіснування виникає тоді, коли окремі громадяни ставляться з неповагою до загального правопорядку або окремих прав інших членів суспільства, діють (поводяться) у супереччя принципам громадського співіснування або завдають шкоди нормальному функціонуванню державних органів. Відвернення цих загроз безпеці суспільства та запобігання порушенням правопорядку якраз і є завданням поліції [2, с. 9].

В умовах сучасного розвитку України як незалежної держави виникає дуже багато актуальних проблем. Однією з них є забезпечення інтеграції до Європейського Союзу. І в цьому аспекті є деякі розбіжності у функціонуванні багатьох державних органів, неабияке місце серед яких належить правоохоронним органам. Великого значення набуває врегулювання співпраці поліцейських підрозділів, зокрема кримінальної поліції в боротьбі зі злочинністю. А отже, доцільно розглянути механізм функціонування кримінальної поліції України порівняно з відповідними підрозділами країн Європи.

Кримінальна поліція є одним зі складників у системі із великою кількістю різноманітних служб, департаментів, управлінь, центрів тощо

Національної поліції. Правовою основою її функціонування є Конституція України, закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», а також кримінальне й кримінально-процесуальне законодавство, постанови Верховної Ради України, укази й розпорядження Президента України та постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України. На виконання зазначених нормативно-правових актів МВС видає накази, інструкції, положення, настанови, в яких конкретизовано й актуалізовано питання діяльності кримінальної поліції. З питань, віднесених до їхньої компетенції, відповідні рішення приймають місцеві органи державної виконавчої влади, представницькі органи місцевого самоврядування. Правовий статус, завдання, функції та структуру кримінальної поліції безпосередньо визначено Законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України, Дисциплінарним статутом Національної поліції України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами МВС та іншими нормативно-правовими актами, а також шляхом нормативного регулювання функціонування окремих служб, які згідно з чинним законодавством входять до її складу. Таку вертикальну наповненість кримінальної поліції пояснюють тим, що до її складу входять оперативно-розшукові, оперативно-технічні та інші підрозділи, діяльність яких спрямована на розслідування кримінальних правопорушень, злочинів, затримання небезпечних злочинців тощо.

Основне завдання кримінальної поліції – боротьба зі злочинністю. Заходи, яких вживають при цьому в державі, умовно можна поділити на організаційно-оперативні, аналітичні та запобіжні. Так, підрозділи кримінальної поліції вносять пропозиції до державної програми боротьби зі злочинністю, аналізують і прогнозують криміногенну ситуацію (аналітичні заходи); встановлюють і викривають осіб, які готують або вчинили тяжкі злочини, а також злочини, не віднесені законодавством до цієї категорії, але вчинені кваліфікованим способом із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї або групою осіб, розшукують злочинців і осіб, які пропали безвісти тощо (організаційно-оперативні заходи); запобігають правопорушенням. Діяльність кримінальної поліції будують за принципом спеціалізації відповідно до особливостей кримінальних проявів у кожній окремій сфері або специфіки суспільних відносин.

Правоохоронна діяльність кримінальної поліції має конфіденційний характер. Певні відомості щодо цієї діяльності віднесено до державної або

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

службової таємниці. Такими, наприклад, є інформаційні системи, використання яких характеризується високим ступенем захисту. Це інформація про нерозкриті злочини, викрадені та вилучені речі, зброю, автотранспорт, спеціальні агентські повідомлення та ін. відомості, що сприяють запобіганню злочинам та їх розкриттю. Підрозділи кримінальної поліції обмінюються офіційною та конфіденційною (оперативно-розшуковою) інформацією з іншими підрозділами, підрозділами досудового розслідування (слідство, дізнання), іншими службами і правоохоронними структурами України. Вони сприяють представникам відповідних органів зарубіжних держав, які прибули в Україну для здійснення оперативно-розшукових та ін. заходів боротьби зі злочинністю; виконують також завдання оперативних служб, які не входять до складу кримінальної поліції тощо.

Підрозділи, що використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, мають забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів розслідування, прокуратури, суду. В місцях зберігання інформації має бути гарантовано її достовірність і надійність охорони. Одержані під час оперативно-розшукової діяльності відомості щодо особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберігання не підлягають і мають бути знищені. Не підлягають передачі та розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості стосовно особистого життя, честі, гідності людини. За передачу й розголошення цих відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості було довірено під час здійснення оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини. Оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, здійснюються з метою запобігання тяжким злочинам, їх припинення та розкриття, розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли, захисту життя, здоров'я, житла й майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України. Для одержання інформації заборонено застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та ін. речовини, які пригні-

чують волю або завдають шкоди здоров'ю людей і навколишньому середовищу.

Кримінальна поліція повинна відповідати всім сучасним вимогам боротьби зі злочинністю. Вона має бути єдиним мобільним правоохоронним органом, структурні підрозділи якого, взаємодіючи між собою, зможуть ефективно боротися з найнебезпечнішими злочинами.

Тим самим відповідні підрозділи зарубіжних поліцій виступають переважно в ролі розвідувально-інформаційних, оперативно-аналітичних і координаційних центрів боротьби з організованою злочинністю, тоді як головним завданням інших апаратів поліції є розкриття і розслідування конкретних фактів злочинних проявів.

Подібне розмежування компетенції зумовлене певними об'єктивними причинами, характерними і для України. Перш за все це неможливість правовим шляхом і «традиційними поліцейськими методами» знизити активність організованих злочинних груп і нездатність у деяких випадках працівників звичайної кримінальної поліції, що не володіють необхідними знаннями організованого злочинного середовища і навичками збору відомостей про нього, виробити заходи (особливо перспективні) щодо ефективної протидії акціям злочинності. Характерним для спеціалізованих підрозділів є використання методів роботи «під прикриттям». Співробітники поліції проникають у злочинне середовище під виглядом комерсантів, кур'єрів, наркоманів тощо. Вважається можливою в цілях конспірації скупка ними викрадених товарів, зброї, наркотиків тощо. Під час проведення операцій по боротьбі з певними формами економічної злочинності вдаються до утворення фіктивних фірм з їх подальшою реєстрацією. Нерідко таким чином вдається заслужити довіру, що полегшує збір відомостей про її членів, плани, «технології» здійснення злочинів, способи легалізації злочинних прибутків, збут викраденого та ін.

Характеризуючи методику роботи поліції в злочинному середовищі Німеччини, відзначається, що саме «розслідування, орієнтоване на особу, означає стеження, роботу з особами, що є об'єктами нагляду, де б вони не перебували. Більше того, йдеться не тільки про підозрюваних, їхні зв'язки один з одним, розподіл їхніх функцій, поведінку і звички, але також і про «просвічування» всього їхнього оточення, можливо, ще ні в чому не підозрюваного, і взагалі осіб, що мають до них будь-яке відношення» [5].

Велика увага в організації роботи названих спеціалізованих підрозділів спрямована на пра-

вильний відбір і забезпечення високого професіоналізму співробітників. На думку зарубіжних дослідників, повинні бути властиві такі якості, як відданість справі, неабиякі акторські здібності, вміння пристосовуватися до різних умов і відчувати себе природно в будь-якій ситуації, холоднокровність і швидкість реакції, добра пам'ять, винахідливість, комунікабельність, здатність швидко приймати рішення. Крім того, вони повинні володіти достатнім досвідом у сфері слідчої діяльності, а також мати певні навички та відповідний фізичний стан, необхідні для виконання отриманого завдання. Перевірка придатності поліцейського до участі у відповідних операціях здійснюється вельми серйозно. Витримує її, як правило, лише один з п'яти кандидатів.

Програми підготовки поліцейських, що проникають у злочинне середовище, багатоаспектні. Так, наприклад, якщо співробітник стикатиметься з особами, що займаються наркобізнесом, програма включає такі питання, як: ідентифікація наркотиків; способи їх вживання; способи таємного зберігання; законодавчі норми у відповідній галузі; використання інформаторів; прийоми прихованого нагляду; судова процедура і поведінка у суді.

Велике значення надається конспірації дій цієї категорії осіб. У Німеччині, наприклад, особливо підкреслюється, що «...повинно строго виконуватися зобов'язання ... забезпечувати анонімність інформаторів. Здебільшого це необхідно вже для того, щоб зберегти інформатора від можливих актів помсти. Крім того, порушення зобов'язання берегти такі відомості в таємниці серйозно підірвало би готовність громадян повідомляти поліції конфіденційні відомості або таємно співпрацювати з нею. Відповідно до положень службового права для дотримання цього зобов'язання необхідно і правомірно, не називаючи інформаторів, обмежуватися свідченнями їх керівників урядовців як «свідків зі слів» [6, с. 110-112].

Наприклад, у цьому напрямі Центральне управління кримінальної поліції Грузії в рамках своєї компетенції уповноважене на виконання таких завдань, як: 1) боротьба зі злочинністю; 2) затримання осіб, забезпечення безпеки затриманих і засуджених, а також виявлення невідомих тіл; 3) боротьба з нелегальною міграцією, запобігання, попередження та усунення фактів незаконної міграції, затримання іноземців, що перебувають без законних на те підстав у Грузії, та забезпечення їх доставки до місць їх призначення (центр тимчасового розміщення/ізолятор тимчасового утримання); 4) забезпечення виконання вимог кримі-

нального законодавства; 5) боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів як на національному, так і на міжнародному рівні, а також боротьба із незаконним обігом зброї, включаючи зброю масового знищення та її складові компоненти; 6) організація профілактичних заходів щодо попередження вчинення злочинів неповнолітніми; 7) розслідування кіберзлочинності та захист безпеки учасників кримінального процесу шляхом реалізації конкретних заходів захисту; 8) здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до чинного законодавства; 9) застосування кримінально-процесуальних правоохоронних заходів щодо ефективного розслідування кримінальних справ за правилами і положеннями, встановленими Кримінально-процесуальним кодексом Грузії, у справах, віднесених до його компетенції; 10) здійснення превентивних заходів щодо попередження та запобігання злочинності й іншим правопорушенням, а також інших завдань, передбачених чинним законодавством Грузії [3].

Отже, нині в демократичних державах поліція констатується як одна з ланок виконавчої влади, яка покликана забезпечити реалізацію законів, що належать до сфери її діяльності, і рішення завдань правосуддя. Що стосується іноземного досвіду організації, управління і функціонування підрозділів кримінальної поліції, то необхідно підкреслити, що цей досвід має для нас велике значення, бо аналіз його дозволяє побічно підтвердити (або спростувати) правильність вибраних нами форм і методів організації і управління діяльністю оперативних апаратів правоохоронних органів, їх стратегії і тактики у разі реалізації завдань із забезпечення правопорядку. Не можна разом з тим забувати: натепер є істотною відмінністю в матеріально-технічному забезпеченні поліції України і зарубіжних поліцій.

Нині очевидно, що наявний державний механізм не може ефективно виконувати зазначені завдання. Виникає проблема вдосконалення адекватного вказаним новим завданням діяльності поліції. Реалізація поліцейської діяльності відповідно до вказаних правових засад її функціонування сприятиме ефективному здійсненню правоохоронної діяльності, забезпеченню режиму законності та правопорядку, економічної стабільності та громадського спокою. Таким чином, правові засади діяльності та функціонування кримінальної поліції уособлюють собою вихідні, керівні, базові концепції та положення, що встановлюють порядок, межі та спосіб діяльності та функціонування поліції як цілісного суб'єкта реалізації поліцейської діяльності.

Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення

У підсумку, як слушно вказує В.В. Мозоль, вивчення досвіду розвитку поліцейських систем країн Європи може бути корисним для України як держави, яка прагне мати поліцію європейського зразка, але не слід забувати, що кожна з поліцейських систем має свою індивідуальну історію розвитку та свою специфіку. Тому одне з основних завдань, яке слід поставити перед Міністерством внутрішніх справ України, – це вдосконалення органів Національної поліції України з урахуванням позитивного досвіду поліцейської діяльності провідних країн Європи [4].

Література

1. Чумак В.В. Завдання поліції в поліцейському праві сучасних держав. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 220-221.
2. Лошицький М.В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави : монографія. Київ : МП «Леся», 2014. С. 6.
3. Центральное управление уголовной полиции. Министерство внутренних дел Грузии. URL:

<https://police.ge/ge/ministry/structure-andoffices/tsentraluri-kriminaluri-politsiis-departamenti>.

4. Мозоль В.В. Європейський досвід державного управління органами поліції. С. 59. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/.../1/ЄВРОПЕЙСЬКА%20ІНТЕГРАЦІЯ_p077-080.pdf.

5. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690(1979) «Про Декларацію про поліцію». Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. редакцією О.А. Банчука. Київ : Москаленко О.М., 2013. С. 16-18.

6. Адміністративна діяльність органів поліції України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В.В. Сокурєнка, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, В.А. Троян та ін. ; передм. В.В. Сокурєнка. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2017. 432 с.

*Яцковина В. В.,
кандидат юридичних наук,
декан факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету
внутрішніх справ*